

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№2(2)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 230 sahifa,
2-fevral, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyuu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalarini tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Kasbiy mahorat va tajribalarni rivojlantirishning mazmuni, shakl va usullari	22
<i>Yo'ldasheva Feruzaxon Shavkatbekovna</i>	
O'zbek tili darslarida 5E modelini qo'llash orqali ta'lim sifatini oshirish: Chimboy tumani 36-sonli ixtisoslashtirilgan maktab misolida	26
<i>Kojamuratova Ulbosin Punkitbaevna</i>	
Shaxs ijtimoiy faolligi: tushuncha va tahlil.....	29
<i>Baxriyeva Nargiza Axmadovna</i>	
Fiziognomika va psixologik yondashuvlar asosida portret qalamtasviri ta'limini takomillashtirish.....	33
<i>Babadjanov Axmadjan Xudayberdiyevich</i>	
Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini pedagogik texnologiyalar asosida rivojlantirish	37
<i>Nusharov Bobir Bolbekovich</i>	
Личностные характеристики как ассимиляция системы отношений младших школьников и предмет воспитательного воздействия учителя	41
<i>Олимова Азиза Кахрамоновна</i>	
"Vitagen ta'lim texnologiyalari" asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini o'quvchilarda perseptiv qobiliyatni rivojlantirishga o'rgatishning didaktik imkoniyatlari	47
<i>Tursunboyeva Kamola Iloxomjon qizi</i>	
Ekologik ta'lim va tarbiya asosida talabalarda ekoturistik madaniyatni rivojlantirishning pedagogik-metodik asoslari.....	50
<i>Kamolov Baxtiyor Xasanboyevich</i>	
Individual ta'lim trayektoriyasi: maktabgacha yoshdagi bolalarda ekspressiv nutq buzilishlarining o'ziga xos xususiyatlari	54
<i>Fayziyeva Nozima Oybek qizi</i>	
Boshlang'ich sinf matematika darslarida mantiqiy masalalardan foydalanish samaradorligi	59
<i>Ibragimova Nozima Ulug'bekovna, Pardayeva Hosila Qudratulla qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda tarbiyachining kreativ roli	64
<i>Botirova Lobar Kamolovna</i>	
O'quvchilarda mantiqiy fikrlashni rivojlantirish.....	69
<i>Kaipova Tazagul, Kaipova Elmira</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini zamonaviy kasb-hunarlariga qiziqtirishda integrativ usullardan foydalanish	73
<i>Ergasheva Nigora Erkinovna</i>	
Proposals for the Development of Education in Teaching Musical-Historical and Theoretical Subjects	76
<i>Sobirova Gulkhayo Aktamjonovna</i>	
Raqamli ta'lim sharoitida talabalarda mediakompetentlikni rivojlantirishning nazariy asoslari.....	81
<i>Rustemov Abseit Trijan o'g'li</i>	
Hamkorlik ko'nikmalarini takomillashtirishga oid tajriba-sinov ishlarini tashkil etish mazmuni	85
<i>Baxramova O'ramol Uralovna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining matn ustida ishlash orqali o'quvchilarning nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirishda nazariy asoslanish mohiyati.....	88
<i>Boxodirova Muxlisa Xoljigitovna</i>	
Zoologiya fanini o'qitish jarayonida talabalarining ilmiy-tadqiqot faolligini rivojlantirish mexanizmlari	92
<i>Dushekeeva Nasiba Rustembaevna, Arepbaev Islambek Muratbaevich</i>	
Ingliz tilini o'rganishda zamonaviy texnologiyalarning roli	96
<i>Ergasheva Mehriyona</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilarining tasviriy ko'nikmalarini shakllantirishning nazariy asoslari.....	100
<i>Jummayeva Sayyora Shokir qizi</i>	

The Role of Digital Technologies and Virtual Reality in Modern English Teaching Methodologies	104
<i>Seilkhanova Rita Nurniyazovna, Kalbaeva Mexriban Elbrus qizi</i>	
Sog'lom separatsiya orqali yoshlar sog'lig'ini mustahkamlash: tibbiy-psixologik yondashuvning empirik tahlili	109
<i>Mavlyanova Surayo Sultanaliyevna</i>	
Badiiy-tarixiy meros asosida pedagog shaxsini tarbiyalash: nazariya va amaliyot uyg'unligi	112
<i>Qodirova Mavluda Maxodir qizi</i>	
Gamified Programming Platforms: Analysis and Recommendations	116
<i>Ra'nokhon Ne'matjon kizi Rakhimova</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida giperaktiv bolalar bilan ishlashning ilmiy-nazariy asoslari	123
<i>Raimqulova Sojida Abdusaid qizi</i>	
Qandli diabet bilan og'riqan bemorlarga pedagogik yordam ko'rsatish tizimi.....	126
<i>Shermatova Yakut Sabirovna</i>	
O'smirlar o'rtasida kiberbulling	129
<i>Tashbekova Aziza Mirsuxbatovna</i>	
Uzoq muddatli davolanishga muhtoj bolalar uchun tyutorlik yordamini tashkil etish	132
<i>Tolipova Pokiza Xasan qizi, Isamuxamedova Dildora Raxmatilayevna</i>	
Zamonaviy maktablarda xavfsizlik madaniyatining roli.....	135
<i>Turdiyeva Zilola Jalilovna</i>	
Global akademik reyting va raqobat muhitida xalqaro olimpiadalarning o'rni	138
<i>Xalikova Umida Mirovna</i>	
Tarbiyachining bolalarni tasviriy faoliyatga o'rgatish jarayonidagi o'rni	143
<i>Xasanova Shaxnoza To'xtasinovna, Rahimova Umida Abdurasul qizi</i>	
Biologiya darslarida TIMSS topshiriqlarini integratsiyalash.....	148
<i>Zayniyev Suxrobjon Islombek o'g'li, Komiljonova Muslima Shuxrat qizi</i>	
О трансверсальных компетенции воспитателя дошкольного образования.....	153
<i>Садыкова Шоиста Акбаровна, Назарматова Дилшода Умаралиевна</i>	
Talaba-yoshlarni mustaqil oilaviy hayotga tayyorlashning pedagogik-psixologik xususiyatlari	156
<i>Kushakova Gulnora Egamkulovna</i>	
Yosh oilalarda ajralishlarni bartaraf etishning pedagogik mexanizmlarini aksiologik yondashuv asosida takomillashtirish	160
<i>Normurodova Gulnora Ikromovna</i>	
Maktabgacha ta'lim tarbiyachilarining innovatsion faoliyatini rivojlantirish mexanizmlari	164
<i>Mamadaliyeva Dildora Alisher qizi</i>	
Psixologik zo'ravonlikning o'smirlarda destruktiv xulq shakllanishiga ta'siri	168
<i>Jurakulova Dildora Ziyadullayevna</i>	
Maktab maslahatchilarining boshqaruv kompetensiyalarini rivojlantirish texnologiyalari	172
<i>Kazakova Saxiba Abdurayimovna</i>	
Kichik maktab yoshi o'quvchilarida ongli intizomni tarbiyalashning samarali usullari.....	178
<i>Ziyayev Adxamjon</i>	
Lingvokulturologiyada konsept tushunchasining nazariy talqini	182
<i>Jo'rayeva Nozima Nozim qizi</i>	
Sport takomillashuvi bosqichida voleybolchilarning sakrash qobiliyatini rivojlantirish texnologiyasi	185
<i>Shaimardanov Sherbek Abdurashid o'g'li</i>	
Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarda nutq rivojlanishining pedagogik-psixologik xususiyatlari	189
<i>Teshaboyeva Feruza Raximovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasiga oilaning katta avlodi va ularning ta'siri.....	192
<i>Ashirova Sojida Baxromovna</i>	
Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini differensial yondashuv asosida o'qitishning tarixiy pedagogik ildizlari	196
<i>Bekmuratova Shoxida Ne'matjonovna</i>	

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Talabalarda yozuv kompetensiyasini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish	200
Jabborova Salomat Abdijalilovna	
Integrativ o'qitish asosida bo'lajak logopedlarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish mazmuni.....	204
Maxmudova Madinaxon Sobirxonovna	
6-7 yoshli bolalarda mehnatsevarlik xislatlarini shakllantirishda xalq og'zaki ijodidan foydalanish	208
Kasimova Dilrabo Baxadirovna, Omonxonova Muzayamxon Sarvar qizi	
Bo'lajak surdopedagoglarni koxlear implantli bolalar bilan ishlashga tayyorlashda amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish texnologiyasi	213
Raximova Xurshidaxon Sadikovna	
Yevropa muhandislik ta'limi tajribasi asosida texnika yo'nalishlari talabalarida texnik kompetentlikni rivojlantirishning pedagogik mexanizmlari	217
Xalikova Nargiza Abduvaliyevna	
Tilning obrazli kuchi: perifrazarlar turlari va xususiyatlari	221
Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna	
Inklyuziv ta'lim sharoitida boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan ishlashning pedagogik va psixologik xususiyatlari.....	224
Zayirkulova Nozima Ilyas qizi	

LINGVOKULTUROLOGIYADA KONSEPT TUSHUNCHASINING NAZARIY TALQINI

Jo'rayeva Nozima Nozim qizi

Buxoro davlat pedagogika instituti

Xorijiy til va adabiyoti (ingliz tili) ta'lim yo'nalishi magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy tilshunoslikda keng qo'llanilayotgan konsept tushunchasi va uning lingvokulturologiyadagi talqini o'zbek, rus va ingliz tilshunolarining ilmiy tadqiqotlari asosida yoritiladi. Konsept atamasining kelib chiqishi, tilshunoslikda dastlab qo'llanilishi hamda bugungi kundagi nazariy va amaliy vazifalari tahlil qilinadi. Tadqiqotda konsept til va madaniyat o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ifodalovchi asosiy kategoriya sifatida ko'rib chiqilib, uning inson tafakkuri, madaniy qadriyatlari va milliy dunyoqarash bilan aloqasi ochib beriladi. Shuningdek, konsept tushunchasining lingvokulturologiya bilan bir qatorda psixolingvistika sohasidagi o'rni ham muhokama qilinadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, konsept inson ongida predmet va hodisalarning nomlanishi hamda ularning mental tasavvuri bilan bevosita bog'liq ekanini aniqlanadi. Ushbu tadqiqot kelgusida "vaqt" konseptini o'rganish uchun nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: lingvokulturologiya, paradigma, semantika, mental birlik, konsept, stereotip, aspekt, pragmalolingvistika, psixolingvistika.

Abstract: This article examines the concept of concept, which is widely used in modern linguistics, and its interpretation within the framework of linguoculturology based on studies by Uzbek, Russian, and English-speaking scholars. The origin of the term, its initial application in linguistics, and its current theoretical and practical functions are analyzed. The study presents the concept as a key category that reflects the close relationship between language and culture, emphasizing its connection with human cognition, cultural values, and national worldview. In addition, the role of the concept is discussed not only in linguoculturology but also in psycholinguistics. The findings indicate that the concept is directly related to the process of naming objects and phenomena of reality and their mental representation in human consciousness. The results of this study provide a theoretical foundation for further research on the concept of "time".

Key words: linguoculturology, paradigm, semantics, mental unit, concept, stereotype, aspect, pragmalinguistics, psycholinguistics.

Аннотация: В данной статье рассматривается понятие концепт, широко используемое в современном языкознании, а также особенности его интерпретации в лингвокультурологии на основе исследований узбекских, русских и англоязычных ученых. Анализируются происхождение термина "концепт", его первоначальное употребление в лингвистике и современные теоретические и прикладные функции. В исследовании концепт представлен как ключевая категория, отражающая взаимосвязь языка и культуры, а также его связь с мышлением человека, культурными ценностями и национальной картиной мира. Особое внимание уделяется использованию понятия концепта не только в лингвокультурологии, но и в психолингвистике. В результате исследования установлено, что концепт связан с процессом наименования предметов и явлений действительности и их ментальным представлением в сознании человека. Полученные выводы могут служить теоретической основой для дальнейшего изучения концепта "время".

Ключевые слова: лингвокультурология, парадигма, семантика, ментальная единица, концепт, стереотип, аспект, прагмалингвистика, психолингвистика.

KIRISH

So'nggi yillarda til faqatgina aloqa vositasi emas, balki inson madaniyati, onggi, tafakkuri va g'oyasini o'zida aks ettiruvchi murakkab birlik sifatida namoyon bo'lmoqda. Bu holat tilshunoslikda antropotsentrik paradigma ustuvor yo'nalishining yangi tadqiqot obyektiga aylanishiga sabab bo'lmoqda. Shu o'rinda "konsept" tushunchasi lingvistik kuzatuvlarda asosiy kategoriyalardan biri sifatida muhim o'rin kasb etadi¹.

1 Maslova, V.A. (2001). Lingvokulturologiya va lingvistik madaniyat. Moskva: Akademiya.

Konsept nafaqat alohida bir insonning tafakkuri va g'oyasini, balki butun bir xalqning tarixi, stereotiplari hamda tarixiy tajribalarini o'zida mujassamlashtiruvchi keng tushunchadir². Shu jihatdan konseptni o'rganish til va madaniyat integratsiyasi bilan bir qatorda til va tafakkur o'rtasidagi munosabatni yoritishda ham muhim rol o'ynaydi³.

Til va madaniyat integratsiyasi esa tilshunoslikda lingvokulturologiya bo'limining asosiy mohiyatini tashkil etadi. Ayniqsa, muayyan universal tushunchalarning (masalan, vaqt, hayot, muhabbat, erkinlik) turli madaniy muhitlarda qanday aks etishini aniqlash lingvokulturologiyaning muhim yo'nalishlaridan biridir⁴. Shu nuqtai nazardan, konsept nazariyasining metodologik asoslarini aniqlash va uning lingvokulturologik tadqiqotlardagi o'rnini belgilash ilmiy jihatdan muhim hisoblanadi.

Lingvokulturologiyada konseptning o'rnini madaniy mazmuni til orqali shakllantiruvchi asosiy mental tuzilmaning strukturasi doirasida namoyon bo'ladi⁵.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

V.A. Maslova, Yu.S. Stepanov va A. Wierzbicka konsept masalasi yuzasidan izlanishlar olib borgan bo'lib, ularning har birida ushbu tushuncha turlicha tahlil qilingan⁶. Ular konseptni faqatgina ma'no bilan cheklanmagan, balki baholash, emotsional munosabat hamda madaniy stereotiplarni ham o'z ichiga oluvchi murakkab semantik tuzilma sifatida talqin etganlar.

Konseptning quyidagi jihatlari lingvokulturologiyada tahlil qilinadi:

- konsept va uning xususiyatlari;
- lingvistikada ishlatilishi va ahamiyati;
- qiyosiy aspektdagi farqli va o'xshash jihatlari⁷.

Konseptlarni o'rganishda asosiy manba maqol va matallar hisoblanadi, chunki ular bir xalqning milliy qadriyatlarini va tarixini o'zida mujassamlashtiradi. Bu holat konseptning lingvokulturologiyaning metodologik ahamiyatini o'zida birlashtirgan milliy mentalitetning asosiy bo'g'ini ekanligini ko'rsatadi.

Ushbu maqolaning maqsadi, avvalo, konsept tushunchasini izohlash va aynan lingvokulturologiyada uning o'rnini haqida nazariy jihatdan tahlil qilish, shu bilan birga uning ilmiy kategoriyaviy maqomini aniqlashdan iborat. Qolaversa, konseptning mental, semantik va tarkibiy qismlarini asoslab berish hamda ularni tadqiq etishda metodologik ko'rsatmalarni ko'rsatish mazkur ishning vazifalaridan hisoblanadi.

Mazkur tadqiqot natijalari kelgusida ingliz va o'zbek maqollarida vaqt konseptining lingvokulturologik tahlilini o'rganishda nazariy vosita bo'lib xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda lingvokulturologiyada konsept tushunchasining nazariy talqini o'rganildi. Tadqiqot jarayonida ma'lumotlar asosan ilmiy adabiyotlar, monografiyalar, lug'atlar va konseptga oid nazariy manbalar asosida yig'ildi. Tadqiqotda tavsifiy, qiyosiy va konseptual tahlil metodlaridan foydalanildi. O'zbek, rus va ingliz tilshunoslarining qarashlari qiyosiy tahlil qilinib, konsept tushunchasining til va madaniyat bilan bog'liqligi aniqlashtirildi. Olingan ma'lumotlar umumlashtirish va tahliliy yondashuv asosida izohlandi hamda ilmiy xulosalar chiqarildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

"Insonning ongidagi ruhiy va aqliy manbalarning uning bilimi va malakasida namoyon bo'lishida muhim rol o'ynaydigan tushuncha bu konseptdir", deya ta'rif beriladi Kognitiv atamalar lug'atida⁸. Aslida konsept so'zi lotin tilidan olingan bo'lib, conceptus – "tushuncha" degan ma'noni bildiradi. Ushbu atama birinchi marta rus olimi Askoldovning maqolasida 1928-yilda qo'llanilgan bo'lib, unda olim bu so'zni turlararo tushunchalar haqida fikrlash jarayonini o'zida mujassamlashtirgan til birligi sifatida talqin qilgan⁹.

2 Stepanov, Yu.S. (1994). Kognitiv linguistics: Issledovaniya i problemy. Moskva: Nauka.

3 Wierzbicka, A. (1997). Understanding Cultures Through Their Key Words. New York: Oxford University Press.

4 Cheyf, H., Jakentov, D., & Lakoff, G. (1980). Conceptual Structure and Cognitive Processes. Cambridge: Cambridge University Press.

5 Maslova, V.A. (2001). Lingvokulturologiya va lingvistik madaniyat. Moskva: Akademiya.

6 Maslova, V.A. (2001); Stepanov, Yu.S. (1994); Wierzbicka, A. (1997).

7 Wierzbicka, A. (1997). Understanding Cultures Through Their Key Words. New York: Oxford University Press.

8 Kognitiv atamalar lug'ati (2003). Moskva: Vysshaya Shkola.

9 Askaldov, I. (1928). O voprosakh mezhdunarodnykh ponyatiy i ih lingvisticheskogo issledovaniya. Moskva: Nauka.

Keyinchalik konsept tushunchasi ko'plab ilmiy maqolalarning asosiy mavzusiga aylana boshladi. Chunki ushbu tushuncha 1970-yillarga kelib javobi aniq bo'lmagan ilmiy muammo sifatida namoyon bo'ldi. Shundan so'ng tilshunoslar bu atama haqida turli izoh va talqinlarni o'zida aks ettirgan ilmiy maqolalar hamda qo'lyozmalarni yaratishni boshladilar. 1980-yillarda ingliz olimlari Cheyf, Jakentov va Lakoff o'z tadqiqotlarida konseptual mohiyat hamda konseptualizatsiya atamalarini ilmiy muomalaga kiritdilar¹⁰. Ularning qarashlariga ko'ra, konsept amaliy falsafa, mantiqiy kategoriya va milliy mentalitetni shakllantiruvchi asosiy birlik sifatida talqin etiladi.

Mashhur rus tilshunosi V.A. Maslova ham konsept masalasiga doir o'z qarashlari va mulohazalarini ilgari surgan. Uning fikricha, konsept lingvomadaniyatning o'ziga xos ko'rinishi bo'lib, etnomadaniyatni tavsiflovchi tuzilmaviy birlik vazifasini bajaradi. Chet el olimlari bilan bir qatorda o'zbek tilshunoslari ham mazkur sohada bir qator ilmiy izlanishlar olib borganlar. Xususan, kognitiv tadqiqotlar muallifi va pragmalingvistika asoschisi Sh. Safarov konseptni insonning dunyoni idrok etishi jarayonida moddiy olamda paydo bo'layotgan hodisalar haqidagi tushunchalarning shakllanishi va ularning nomlanishi bilan bevosita bog'liq holda izohlaydi¹¹.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, mazkur mavzu turli sohalarda turlicha tadqiq etiladi. Shunga ko'ra, uning har bir yo'nalishda o'ziga xos vazifa va yo'nalishlari mavjud. Asosan psixolingvistika va lingvokulturologiya doirasida o'rganilib, ushbu sohalarning birida konsept ruhiy kechinmalar bilan bog'liq bo'lsa, ikkinchisida milliylik va mentalitet bilan aloqador tushuncha sifatida talqin etiladi. Shunday qilib, lingvokulturologiyada konsept obrazli tasavvur orqali namoyon bo'ladi.

Mentalitet va milliylik avvalo tasavvurda shakllanib, keyinchalik reallikda predmetga ko'chadigan hodisa sifatida konsept orqali ifodalanadi. Bu jarayon har bir insonning ruhiy va aqliy qobiliyatidan kelib chiqib sodir bo'ladi. Masalan, gul bir kishi uchun go'zallik timsoli sifatida atirgul bilan bog'lanishi mumkin bo'lsa, boshqa bir kishi uchun esa lola obrazi bilan ifodalanadi. Bundan kelib chiqib aytish mumkinki, konsept tafakkur birligi bo'lib, uning asosida obrazni jonlantirish jarayoni yotadi.

Demak, konsept inson miyasida muayyan hodisaning gavdalanishidan tortib, uning reallikka ko'chishi bilan yakunlanadigan murakkab jarayon natijasidir. Mazkur nazariy xulosalar konseptlarni qiyosiy va lingvokulturologik jihatdan o'rganish uchun metodologik asos bo'lib xizmat qiladi hamda keyingi tadqiqotlarda "vaqt" konseptining ingliz va o'zbek maqollaridagi ifodasini tahlil qilishga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Maslova, V.A. (2001). Lingvokulturologiya va lingvistik madaniyat. Moskva: Akademiya.
2. Stepanov, Yu.S. (1994). Kognitiv linguistics: Issledovaniya i problemy. Moskva: Nauka.
3. Wierzbicka, A. (1997). Understanding Cultures Through Their Key Words. New York: Oxford University Press.
4. Cheyf, H., Jakentov, D., & Lakoff, G. (1980). Conceptual Structure and Cognitive Processes. Cambridge: Cambridge University Press.
5. Maslova, V.A. (2001). Lingvokulturologiya va lingvistik madaniyat. Moskva: Akademiya.
6. Maslova, V.A. (2001); Stepanov, Yu.S. (1994); Wierzbicka, A. (1997).
7. Wierzbicka, A. (1997). Understanding Cultures Through Their Key Words. New York: Oxford University Press.
8. Kognitiv atamalar lug'ati. (2003). Moskva: Vysshaya Shkola.
9. Askaldov, I. (1928). O voprosakh mezhdunarodnykh ponyatiy i ikh lingvisticheskogo issledovaniya. Moskva: Nauka.
10. Cheyf, H., Jakentov, D., & Lakoff, G. (1980). Conceptual Structure and Cognitive Processes. Cambridge: Cambridge University Press.
11. Safarov, Sh. (2005). Kognitiv linguistika va pragmalingvistika asoslari. Toshkent: Fan.

¹⁰ Cheyf, H., Jakentov, D., & Lakoff, G. (1980). Conceptual Structure and Cognitive Processes. Cambridge: Cambridge University Press.

¹¹ Safarov, Sh. (2005). Kognitiv linguistika va pragmalingvistika asoslari. Toshkent: Fan.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №2(2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.